

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury

Referenční exemplář dílny

IV. 19.91 ERLANGEN

Josef Jelínek

[Březen 1982]

O B S A H

AT/ Král duchů	[1-5]
Eda Kriseová/ Arboretum	[6-22]
Jan Trefulka/ Února	[23-24]
Sergej Machonin/ Schorn-Máša-Lukavský: "Noční zkouška"	[25-29]
k.-/Dvojí Hrabal	[30-33]
Luďvík Vaculík/ Jaro je tady	[34-36]

Copied from a type-written carbon copy (unbound sheets, A4), bound, continuously numbered and made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Centre before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM, SCHWARZENBERG 6,
D-8533 SCHEINFELD, Tel. 09162/7761

Brze 82

O B S A H

AT/ Král duchů

Eda Kriseová/ Arboretum

Jan Trefulka/ Února

Sergej Machonin/ Schorn-Máša-Lukavský:

"Noční zkouška"

k.-/Dvoji Hrabal

Luďvík Vaculík/ Jaro je tady

Kdo se musel od malička učit německy, možná že by ještě dneska dovedl nazpaněť Erbköniga. Vzpomínám si, že jsme Krále duchů / Krále víl ? / museli recitovat už v primě / 1940 /. Bala/da se parodovala makarónštinou na studentských večírcích / ... to je ten tátynek a jeho fric / a jméno von Goetha znělo nám nebezpečně jako jméno von Neurath a jména jiných slavných a obávaných osob, z jejichž životopisných dat a seznamu jejich děl jsme byli přísně vyvoláváni.

Není divu, že jsme dlouho chodili kolem živých pomníků minulosti s nedůvěrou a že nám všechny řady do kůže vázaných knížek naháněly hrůzu - ta strašná porce nudy a jakého vlastně zase nebezpečí a ohrožení, které bychom museli zkonzumovat na úkor tolika svůdných a krásných věcí, které se svlékaly v bio. Učarovaly nám brožurky a pokud román, tak něco z Ameriky nebo z Ruska.

Ale naštěstí velký lidský duch neodpovídá za dějiny svého národa do smutné budoucnosti, kterou trochu taky předpovídal, a na rozdíl od Pána Boha nevyžaduje omluv za nevědomost a nečeká na žádné pokáně za hříchy mládí. Von Goethe trvá klidně ve své mohutnosti jako statečný král duchů, neotřesen, otřeseni jsme my, a je nesmrtelný i sto padesát roků po smrti; my máme pocit, že jsme umřeli už včera.

Důstojně zemřel Goethe v nádherném věku, v němž se člověk ještě zamilovává do osmnáctiletých dívek - zrovna dneska před sto padesáti lety. Z jakési lásky a povinnosti vůči Králi duchů, ze vřdoru a obdivu k německé řeči a k německému duchu, cítím tu zapotřebí přinést tomuto věčně mladému básníkovi na stůl čerstvou růži a dát ji do empírové vázy.

Goethe zemřel ne na posteli, zemřel v sedě, v pohodlné lenošce, když si před tím ~~zavřel~~ poručil víno s vodou. Mám rád symboly, a proto i do Goethova posledního přání a gesta vkládám symbolický a tvůrčí význam a patos.

Ještě hodně brzy za Goethova života prostudoval Eckermann již mnoho svazků Goethových dopisů, které byly svázány do foliantů.

Musely to být kopie textů, jichž stovky Goethe rozesílal po Evropě. Eckermann si všimá, že Goethe všechno, i psaní dopisů, vykonává s určitým nadzáměrem. Byl to jeden z těch literátů, který psal, a tím že psal, psal i sebe, každým slovem, každým gestem myslel na svoji nesmrtelnost a taky si ji vytvořil. To není ješitnost a je to víc než sebevědomí, je to přírodní úkaz některých bohatých duchovních osobností, které myslí nejen za sebe, ale i ZA sebe / ta meta ta fyzika /, tedy do prostoru duchovního, což je budoucnost ale i minulost. Věděl o své nesmrtelnosti? O svém významu? Miloval svůj čas a svůj život do té míry, že věděl, že musí být zaznamenán. Politické dějiny se píší událostmi. Dějiny některých velkých osobností se píší prožitkem. Kdo má sílu zorganizovat jeho záznam, aby byl sdílný a aktuální i po staletích? Goethe vytvořil svůj vlastní mýtus.

Pohár vody \times a vína v ruce symbolizuje celou Goethovu osobnost. Je to spojení přírody a přirozenosti, čistoty a spontaneity, živelnosti a elementarity, jakou představuje voda, a kultivace, kultury, pěstování, odbornosti, dokonce i vědy, ale i zjevného citu, čehož je zapotřebí, abychom dosáhli harmonické dokonalosti, jakou představuje dobré víno. Dramaticky vzrušená harmonie Egmonta. Asketismus idealistického středověku je dávno za námi. A romantický svár duše s tělem nebo dokonce moderní tragismus materialismu a nihilismu sotva ještě tušíme, ale příznaky už známe. Goethe je krásný a dokonalý na rozhraní epoch. Je to víc než tolerance, co v sobě spojuje goethovský panteismus, je to příklad člověka, který poskytuje prostor.

Tedy žádný svár vody s vínem, nýbrž universum v krystalu sklenice, v spektru světla. Mimochodem řekl: Voda ducha projasňuje, víno pak podněcuje tohoto.

Nikdo nikdy bezezbytku nevysvětlí a nevybádá, jak je možné, že někdo docela lidský / čtěte jeho životopisy! / dokáže vytvořit tak rozsáhlé dílo, zasáhnout tak hluboce do současného života a při tom mít smysl a význam pro budoucnost. Goethe patří mezi universální osobnosti, jakou byl třeba Leonardo nebo Aristoteles. Bylo by chybné myslet si, že shrnuli všechno, ale je jisté, že čehokoli se dotkli, v detailu, v jednotlivostech svého díla, že

se významně dotkli univerzality své doby a tedy i toho, co zůstává podstatnou otázkou i v dnešní době. Navíc předvedli na zemi nebeský zázrak neopakovatelné dokonalosti estetického tvaru. Goethe je v ledacčems antikvární, ale to platí i o Leonardovi a Homérovi, ale základní body, základní tahy, dokonce i základní atmosféra je originální a pořád překvapivě nová; v Goethovi je kulturní a duchovní elementárnost, kterou dovedu vyjádřit jen přirovnáním : Jeden Kolumbus objevuje Ameriku, milióny dalších a ostatních kolumbů mezi Evropou a Amerikou pendlují jako cestující.

Musel jsem trochu zestárnout, abych mohl a měl chuť a radost Goetha číst. Potřebujeme trochu víc zkušeností, než je jedna první láska, abychom pochopili racionální romantismus a romantickou racionalitu Werthrovy smrti. Jak moderně a věčně moderně Goethe v tomto příběhu předvedl nesouměřitelnost lásky a podmínek, do nichž láska vstupuje, protože podmínky si láska nevolí, volí si jen svůj lidský objekt. Z heroicky absurdního dramatu Napoleony Francie pak taky pochopíme, po těch sto padesáti letech, proč si Napoleon tuhle milostnou novelku vozil s sebou po bitevních polích v zavazadle spolu s konvicí, z které pil k snídani čaj. A jak by mě nedojímal Torquato, básník, jehož možnosti obsahuje jen jeho báseň a cit; dál nemůže, dál ~~je~~ stojí a trvá moc.

Goethe - jako Michelangelo - je pořád současný, protože patří minulosti, vychází z tradice, ale tvorbou a myšlenkou už splňuje nároky budoucího stylu a epochy. Tak jako Michelangelo už není renezanční, ale ještě není zcela barokní, tak Goethe trvá na přelomu ducha klasického a moderního, realistického pohledu a romantického citu, racionalistického úsudku a intuitivního poznání. Tak si vysvětlíme hádanku, proč některé umění nás pořád oslovuje : říká sice : vteřino, postůj ! - ale samo nezná žádný okamžik definitivy ba ani definice; vychází z mýtů dávnověku, ale když je zpracovává, myslí na budoucnost. Byl to šťastný génius, jeho osobní dnešek mu nestál v cestě, ve svém dnešku se jen zazrcadlil jako kouzelník, který dovede věštit, protože má paměť ^{Goethova} ~~divokého~~.

Jako každý velký umělec sáhl také na kříž : Ve Faustovi nejdokonalěji předpověděl iracionální problém Německa a dramatickou, možná tragickou cestu evropského racionalismu.

Kdo spěchá a je odkojen televizí a bestsellery, radši ať se ani o Goetha nepokouší, ale kdo se kdysi jednou naučil nazpaměť Krále duchů, ať to zase zkusí. Zaže jednou zacházet s textem ne jako se žrádlem, ale opatrně a s láskou jako s dětmi, milenkami, šperky nebo nebezpečnými jedy. Rozhovory s Eckermannem se mohou číst tu a tam po desetiletí; Italská cesta poskytne zastavení na místech, která už neexistují nebo jsou pod nánosy turistického průmyslu, ale detailní pozorování čtenáře osvěží jako návštěva hvězdárny; a co řeknou mistrovské knihy o vývoji osobnosti? To není žádné psychologické schéma, které by se dalo dímmonstrovat na elektronickém počítači. Goethem je třeba se zabývat jako přírodním jevem, jako náboženstvím, jako disciplínou, např. oceánografií. To se pak čtenář noří do dalších a dalších objevů. Goethe se nikdy nestane koníčkem - totiž, každý jasně určený duch klade odpor. Nebudete se hádat, budete přemýšlet. Krásná zkušenost, k někomu přilnout, kdo žije jen v knihách, a zkoumat a hádat, co by tomu asi řekl, kdyby von Goethe viděl, kdyby slyšel...

Také radost a povzbuzení. Utrmácení a rozemílání tlakem všedních starostí a přisedáním z busu do metra, závistivě se nadechneme svobody a možností, jakou má básník po boku vévody. Píše si, co chce, o peníze se nestará, dostane dům a nikdo mu nevyčítá jeho lásku; básní, bádá, drammatizuje a stylizuje se na východoindický diván a při tom bokem reformuje peněžnictví, zaskočí za ministra vojenství, zakládá průmysl a poohlédne se po těžbě dolů, plánuje a buduje cesty a komunikace, sám cesty podniká a když je nejhůř, uteče se do nemoci, řídí prospekty parků, divadel a literárních revuí - jak by se dneska řeklo : z celého státu udělal osvětovou besedu. Stát ovšem byl maličký a vévoda byl kamarád. Ale doña byla veliká jako vždycky, ať si nikdo nemyslí, že dneska seděje více : Jen tak námatkou /1749 - 1832 / : V Rusku vládne Kateřina, Prokop Diviš vynalézá hromosvod, americké osady bojují za nezávislost na Britanii, Josef II ruší nevolnictví, Mozart skládá Dona Giovanniho, Francouzi udělají velikou revoluci a Napoleon rozbourá Evropu a Evropa zavrhne Napoleona, po první a po druhé a po třetí je děleno velmocemi Polsko, až zmizí z politické mapy, 1831 za-

ložíme si v Čechách Matici českou, vlasteneckou instituci pro vydávání hodnotných knih. Roku 1832 je dokončena stavba koněspřežné železnice České Budějovice - Linec, která byla financována vídeňskými bankéři Johannem Heinrichem Geymüllerem, Simeonem Georgem Sinou a Johannem Mayerem.

Vynález fotografie našeho velkého krále duchů minul jen o malý časový vlásek. Škoda. Mohli bychom o jeho tváři mít představu opravdu autentickou - i když, fotografie se hned od počátku představuje jako umění a v každém umění vládne osobní pohled. To je také pohled Goethův, je osobní, není ideologický.

Od Homérových dob až po dnešek je na světě málo spisovatelů, jejichž výrok vstoupil navždycky do živého slovníku a do orientace vzdělanců jakož i textilních dělnic :

Sedá je teorie, ale věčně zelený je strom života.

AT

Alexander Kliment

A r b o r e t u m

Tvrdé hrcudy obrácené země protrhávají na mnoha místech lehkou sněhovou přikrývku a pole jsou draná, zvrásnělá. Černá, bílá, šedá, grafický list a na něm havrani ztuhlí mrazem. Silný a suchý středoevropský mráz a koruny pečlivě vyřezaných hrušní všude podle cest. A závěj někde v příkopě, tučná a měkká jako zabitě ženské tělo. Autobus zastavuje před bránou do parku. Je na ní, pěkně uprostřed nad obloukem, bílý znak s ostnatým lístkem cestní, pod nímž je psáno: *Semper viro.*

Semper viro v mírně zvlněné slovenské krajině a v lednu. Fovídali, že park se stále zelenými stromy a keři tu kdysi založil hrabě Migazi pro své potěšení. Vozil prý ze středomoří rostliny a sazenice, a vysazoval, chránil je a ošetřoval tak, až si zvykly na mráz. Citroníky tu rodí malé hořké citrony, kalina vrásčitolistá v zimě jen sklopí listy, ale neshodí je, je tu cedr libanonský a cedr himalájský. Ale nejvíc mne zajímala *Thuia gigantea*, která má celý svůj rod v soustředných kruzích kolem sebe. To by se líbilo mé mamince, kdybychom byli všichni pořád pohromadě, chtěla by nás mít na dohled, abychom nevyváděli skotáctva a aby se nám nic zlého nestalo. Thuje má větve nízko u země, některé zakoření a pak už rostou kolmo vzhůru jako samostatné stromy spojené navždycky se svou matí a roditelkou. Kolem staré thuje vyroste časem celá rodina, kruh synů a dcer, kruh vnuků a pravníků, a ona kraluje uprostřed, pyšná pramáti, stárne, a když ji zasáhne smrt, rozpadne se na tolik kusů, kolik dala životů.

- Stromy nemohou utéci, uslyšela jsem vedle a ohlédla se. Stál tam v malém klopeném kloboučk u pán s dojatýma očima, ústa zatrpklého rejnoka. - Kdyby tak lidé taky nemohli, dodal a vysmrkal se do velkého modrého kapesníku a utřel si oči, kdyby tak zůstali zakořenění na svém místě.

Pochopila jsem, že děti jsou asi v cizině a jeho čeká stáří, vrásčité jako grafický list. Že mu děti asi posílají barevné fotografie svého krásného barevného života. Možná ale děti bydlí ve stejném městě jako on a ani se na něj nepřijdou podívat, anebo když přijdou, vždycky něco chtějí. Seberou co kde je a utečou, dnes už to skoro s dětmi jinak nevypadá. A zatím *Thuia gigantea*, matriarchálně rozložená, požívá lásky a úcty všech svých potomků. Na Dálném východě jsou staří lidé dosud uctívání, mají čas i puzení dozrát k moudrosti, již si mladí váží. Ten, kdo je moudrý, je učitel a to je nejvyšší titul, jehož se může člověku dostat. U nás jsou staří lidé trpění a okřikováni a učitelé si radši nic nemyslí. Kdo něco doopravdy umí, má s tím potíže.

Stojím na asfaltové cestičce a dívám se na tenké, ale tuhé kmínky lámané kolínky, dívám se na úzké zelené listy, které se spojují v kokardy královské stráže. Je to on: bambus, ale zasněžený. Něžný, útlý, a přitom tak silný, že jeho kořeny nadzvedávají asfalt, skroutí cestičku do vyždímaného hadru. A vedle bambusové houštiny stojí silný kmen, rudý jako měď, drsný a rovný, a z něho vyrůstají větve obalené hustým modrozeleným jehličím. Už vím, stojím pod sekvojí. A teď už i vím, proč mi tuje připomněla Dálný východ. Staří lidé, učitelé, bambus, sekvoj, to je přece Japonsko, země, která se mi snad změnila už v sen, vzdálená v čase i v prostoru. Někdy mne k ránu probudí a zatoužím po ní tak silně, že bych šla pěšky přes Sibiř ve škorních a s poutnickou holí. Teď, v bdělosti, patnáct let šumí nazpátek a příběh vyplouvá odkudsi zdola, nevím kde spal, v hlavě, v hrudi anebo tam, kde je střed člověka. Teď o to přijdu, ukončím to. Později se mi bude zdát, že všechno bylo tak, jak jsem vyprávěla, dokonce i jeho pravé jméno zapomenou, protože mu teď dávám jméno André.

Stojím na cestičce, kterou rve bambus na kusy, a volá mne pan kulturní referent zvaný kulťa, a tak spěchám. André mi kdysi vyprávěl, že staří Číňané vymysleli zvlášť krutý způsob mučení. Zakopali živého odsouzence mezi kořeny

bambusu, nechali mu jen škvíru na dýchání a dávali mu minimální příděl potravy, aby neumřel hladu dřív, než se rozsudek naplní. Kořeny obrůstaly jeho tělo, pomalu ho utahovaly a škrtily, až z něj vynáčkly duši. Proč jen byli tak krutí? ptal se André před lety.

- Možná proto, povídala jsem tenkrát, že smrt není pro ně nic zlého. Je to jen přestávka mezi dvěma životy, mezičas, a ten se nepočítá.

- Ty bys mohla věřit v převtělování? zeptal se.

- Soudružko, volal kulťa. Pojte, pojte, nebo vám ujedeme. My jsme asi nějakí zamilovaní, nebo ne?

Jakýsi člověk mne kopl do kotníku tak silně, že jsem vyjekla. Nacpal se zároveň se mnou do úzkých dveří autobusu a svalil se na sedadlo. Byl zachráněn. Autobus se rozjel a já zas hledím špinavými okýnký do krajiny, hrboly tmavých hrud, anebo jsou to havrani? Jak stárnu, přibývá havranů a labutí. Kulťa nás nutí, abychom všichni zpívali Nemelem nemelēm a ny se ne a ne sejít. Nad poli vyhrklo z mraku slunce, zahoulené do mrazivých par. V Japonsku bývalo slunce v monzunovém období také plstnaté, země se pařila, ale páry byly horké. Slunce bylo také horké a vždycky po několika hodinách se přes ně přetáhla odspodu mžurka jako přes hadí oko, moře zkovovělo a barvy roztály, slily se a spustil se rychlý a krátký monzunový déšť. Vždycky jsem si myslela, že se po dešti ochladí, ale oteplilo se. Jako se meloun jedl se solí a nesměla jsem se svlékat donaha ani před děvčaty. V lázních, kde jsou všechny nahé, se zas nesmí jedna na druhou podívat, a když se oznamuje smutná zpráva, všichni se přitom smějí.

Bydleli jsme s Andrém a několika japonskými studenty v sešlém prázdném domě. Na zpustlé zahradě kvetly hortenzie růžové až do fialova, v barvách slunce, které každý den zapadalo za rozeklanými vrcholy mladých hor. Dům byl dřevěný s velikými rozšupovacími okny a dveřmi, okna byla složená z malých tabulek a sklo bylo v některých

nahrazeno igelitem. Zdi uvnitř byly oprýskané, tatami na zemi se drolily a táhla z nich plíseň a stařina. Na tatami jsme sedali i spali, a když byla zima, přinesl kdosi litinová kamínka na dřevěné uhlí. Jedli jsme jen to, co se dalo vylovit v moři - ježky, chobotnice, kraby, mořské řasy, ústřice a krevety. A také žraloka. Byli jsme živi jako chudí rybáři, kteří asi opustili tento dům a odstěhovali se někam blíž k továrně.

Lekla jsem se. Kouknu a vidím ruku s jablkem těsně před mým obličejem.

- Nate, povídá paní, která sedí přede mnou, obryně, a směje se bezzubými ústy. To si pošťáknete. Chlíváci jedny.

- Co to je?

- En es.

Vzala jsem si jablko a kousla do něj. Šťávu jsem neudržela v ústech a kápala mi velkou sladkou kapkou na klín.

- Vy asi nebudete vědět, co je to en es.

Zavrtěla jsem hlavou.

- Nestandardní. Zlodějí. Já ho prohlídla, červavý není, ale tohle já bych prodala za dvě padesát na štrůdl.

- Já kupuju v Praze všechna taková, řekla jsem.

- Tak to jste hloupá, že jim to žerete. U nás jsou lidi vyběraví. Bába mi hodila na hlavu tříkilovej pytel s bramborama, protože tam měla jeden nahnilej.

Mám ráda lidi, kteří i na rekreaci pracují, ale Japonsko je silná droga. Snědla jsem jablko a předstírala, že budu spát. Nechala mne.

Byla jsem tenkrát šťastná?

Asi byla. Odněkud zě čna vyplouvá teď do vědomí jeho podoba. Světlé kudrnaté vlasy a krátká hustá bradka. Jeho rty nemůžně měkké, oči modré s černými a žlutými tečkami, něco apoštolsky svatého ve tváři a v celé postavě patrný náznak ženské oblosti. To všechno z něho činilo románského svatého, trochu těžkopádného, ale pořádně

udělaného a z dobrého kusu dřeva. Zbarvením se podobal mému mladšímu bratrovi a možná proto mi byl od začátku blízký, jenže André měl lebku seversky úzkou, protaženou dozadu, a můj bratr středoevropsky do stran. Pamatuji se na jeho ruce s obtloustlými prsty a lopatkovitými nehty, na ruce, které vypadaly nešikovně a přitom mi tak zručně obvazovaly ránu, na jeho měkké, teplé pohlazení. Na pleť bílou a suchou, která v hněvu červenala a opalovala se do ruda. Vidím jeho pomalý, lenivý pohyb, cítím ho na tváři, jako by přede mnou čeřil vzduch, uvědomuji si jeho nejoblíbenější polohu vleže na zemi, jak se opírá hlavou o loket a o čemsi se mnou diskutuje. Byli jsme ve věku, kdy se pořád o něčem žvaní. Měli jsme celý den sekat mačetami bambus, jímž obrůstal jeden kopec nad mořem, ale my často stáli, opírali se o mačety a mluvili. Přece jsme však nakonec oholili nepoddajný bambus, spálili strniště a vykopali tisíc jam pro švětškové stromy. Asi už kvetou a plodí.

Ale kde je on? Tenkrát učil místo vojenské služby mladé Araby v saharské oáze anglicky. Tenkrát jsme se klaněli v buddhistické svatyni, klečeli kolik hodin bez hnutí při čajové ceremonii, naučili se zpívat japonskou hymnu, pořád jsme ji zpívali, ale pořád jsme ničemu nerozuměli.

Jednou jsme seděli u snídaně kolem čtverhranného nízkého stolu, my dva na turka, Japonci klečeli na patách. Přinesli rýži a André vstal, podíval se do vysokého hrnce a zajásal:

- Rýže, rýže! Takové překvapení! Já nečekal, že budeme mít zase rýži.

Zasmála jsem se. Rýži jsme měli každý den ráno, v poledne i večer. Ale hned jsem se přestala smát, protože kolem stolu zavládlo hluboké mlčení. Sklonili hlavy a nabírali si do misek rýži, nemluvili mezi sebou, ani se na sebe nepodívali. Mlčeli celé dopoledne i při obědě, odpovídali ječnoslabičně, jako by se na nás domluvili.

Byli zdvořilí, ale chladní. A tak jsme si odpoledne vypůjčili od vesničanů kola a jeli jsme se koupat k Tichému oceánu. Šlapali jsme pedály, po obou stranách silnice se rozkládala rovná rýžová pole a z nich se zvedaly příkré hory, porostlé kučeravým listnatým lesem. Nikdy jsem neviděla, aby rovina tak rychle přecházela do kopců. Pak jsme přijeli do písčitých dun, které obrůstaly travinami, a za nimi už bylo vidět oceán, zkovovělý a bouřlivý jako v závěrečné scéně Madame Butterfly, těsně před tím, než spáchá harakiri. Vítr vrhal na břeh páchnoucí chalupy, vodní tříšť vyletovala v gejzírech do výšky, chtěli jsme oceán tichý a modrý jako právě slétnuvšího anděla, ale to, co nám bouřilo u nohou, bylo dílo zlých duchů, kvůli kterým stavějí buddhisté před chrámy hrozné ďábly, aby je postrašili. Seděli jsme na korálovém skalisku, které píchalo, a André vyprávěl. Musel být úplně blízko, ale přece nás vítr tak dokonale vyfoukal, že nás zbavil osobních vůní. Necítila jsem Andrého, vnímala jsem jen, jak mi vítr šlehá vlasy přes obličej, jak mám rty slané a kůži lepkavou, jak mne olentává svým hořkoslaným dechem. Byla jsem vysušená jako škeble, které chrastily mezi kameny, a André měl sůl ve vousech, protože se mu stříbřitě leskly. Pořád mluvil o poušti a o lidech, kteří tam žijí. V zeleném, vlhkém, líbezném Japonsku jsem si těžko dovedla představit něco tak krutého jako je poušť, ale on tvrdil, že nezná nic krásnějšího. Povídal o oázách v poušti zvané chebka, kde není nic než kameny a ani hrob nelze vykopat. Mrtvá těla se položí na zem, obstaví kameny a spáry se pak zamažou hlínou. Stejně v tom horku hned vyschnou, nehnují ani nepáchnou. Vyprávěl o palmách, které jsou členy rodiny, a když zemře palma, truchlí se nad ní skoro víc než nad člověkem. Mluvil o tichu, o hvězdách, o barvách, které jsou v poušti hustší a zářivější, o písečných bouřích a mozabitech.

Dívala jsem se na tenisky, jediné boty, které mi ještě zbyly, a viděla jsem, jak se z nich klubou palce.

- Myslíš, že si něco budou myslet? zeptala jsem se do burácivého ticha.

- Kdo?

- Oni, a hlavou jsem kývla směrem k Suttsu, kde naši milí Japonci trávili odpolední siestu.

- Stejně si myslí.

- Ale nemají co.

- Ne.

Podívali jsme se na sebe. Viděla jsem modré oči se žlutými a hnědými tečkami, jak se rozpíjejí, jak na mne soustřeďují paprsky a jak ta síla do mne vypaluje kráter, jako by se síla slunečních paprsků soustředila do jediného bodu a rozžehla zemi, vypálila do ní díru třicet sáhů hlubokou, a uvnitř na dně byl bráz, který se náhle rozrůstal, mrzla jsem zevnitř a už mne roztrásl třes, stoupal hrudí ho krku, do ramen a už byl v prstech i u nohou, sesunula jsem se ze skaliska, postavila se na nohy a necítila, jak na nich stojím, nahnula jsem se a div že jsem nepřepadla, ale přece se mi v rozkmitu podařilo uchopit taštičku s plavkami. Pomalým krokem jsem se loudala za skálu, abych se převlékla. Přijeli jsme se přece koupat. Oblékala jsem si plavky, ale ruce se mi pořád trásly a nemohla jsem se strefit do nohavice. Podívala jsem se zpoza skaliska na Andrého a viděla jeho záda, úzkou lebku a nehybnost, seděl tam na číhané a moře se před ním vzpínalo a propadalo, možná je tajfun. Šla jsem pomalu v plavkách k nevlídné vodě, tenisky jsem si nechala, protože dno je plné mořských ježků, trásla jsem se teď už snad zimou, a on mne viděl jak jdu a zase se ani nehnul, už vím, číhal, co udělám, a já viděla, že musím vlézt do rozběsněného živlu a přece by bylo stačilo vztáhnout k němu ruku, byl tak blízko, že jsem mohla cítit jeho vůni, kdyby byl nefoukal ten proklatec. První vlna mi zaplavila tělo až k pasu, nohy mi podjely a převalily se přes ně oblázky a slizké chaluhy, a už jsem ztratila dno, hořká voda mi šplouchla

do úst a přelila se mi přes hlavu a já zakraulovala a tím zvítězila. Plavala jsem pořád dál do moře, u břehu jsem se bála, že mne některá vlna nabere a obtiskne mi krví do obličeje nebo do těla korálový útes. Plavala jsem statečně, a rána, kterou jsem měla v dlani od toho, jak jsem upadla na přeseknutý stvol bambusu, mne páčila. Zítra mi zase zhnisá a André mi ji bude muset zavázat. Ať se mne nedotýká, ať se na mne ne dívá, když jsem tu tak sama a tak daleko.

Padesát nebo sto metrů od břehu bylo moře klidnější. Plavala jsem naznak, spíš jsem nedělala nic, voda mne sama nadnášela a viděla jsem, jak André, pomalu jako lev, který se k něčemu ve veliké hlavě rozhodl, seskočil ze skaliska, dívala jsem se na jeho tělo s náznakem oblosti, možná bude tlustý, až bude starší, mrzutý galský dědek, co nenechá nikoho na pokoji, všemu se vyšklebuje a hraje celé dny koule s dědky pod platany, ale teď je krásný, to jest, mně se líbí. Přišel až tam, kde poslední nejmohutnější vlna zmokřila břeh, založil ruce, zešknil oči a díval se, jako by utopení bylo happy endem, jediným možným a šťastným zakončením této epizody. Kdy skočí do vody a zachrání mne, přece vidí, že nemohu plavat pořád, že to nevydržím.

Začala mi být strašná zima a k tomu se ještě od severozápadu hnal velký černý monzunový mrak. Za několik minut se spustí liják, moře se spojí s nebesy v jediném šedou hustou vodou a já se rozpustím, rozplynu se. Už cítím, jak taju. Arknu na břeh a vidím, že André kráčí do oceánu oblečený, první vlna ho přelila, ale už se otřepal, plave ke mně a bere mne za ruku, neříká nic, košile se mu na zádech nadouvá a zase splaskává, vyplivuje vodu, jeho ruka obemkla mé zápěstí a táhne mne ven. A už tápe nohama po dnu, vlna ho několikrát spláchla, ale chytil se rukou skaliska, obličej mu to zkroutilo bolestí, asi tam byl ježek, a už mne táhne vzhůru, modrou a celou krupičkovou, teď mne obejmě

a řekne: pojď sem, moje malá, vytáhl jsem si tě, protože jsem tvůj anděl strážný a pořád jím budu, ale on pouští mou ruku a kašle, to jest vypouští vodu z plic, zatímco já se třesu, a neobejme mne. Kdyby mne objal, bylo by mi tepleji. Oči mne pálí od soli, mně si je pěstmi, ale možná jsou to slzy, protože mám v očích teplo, korálové útesy duní jako bubny otloukány mořem, asi se mi nelíbí jak to je. Proč by mi najednou bylo tak smutno, proč bych se cítila tak sama a daleko od domova.

André si sundal košili a kalhoty a vyždímal je. Měl bílé nohy, záda a ramena. Jako správný Sahařan se nikdy neopaloval. Když byl se ždímáním hotov, zase si košili a kalhoty oblékl. Na skále nad námi se ohýbal v ostrém větru bambus až k zemi a v té chvíli začalo pršet.

Pan kulturní na mne pořád něco vidí. Jsem poprvé na rekreaci erohá a také si nemohu zvyknout na postavu placeného bavěna, který pořád dělá dobrou náladu, i kdyby člověku z toho mělo být smutno k zbláznění. Kulťa flirtuje s každou tlustou, dávno vynešenou slepicí, a ona pak v noci sní o dobrodružství vedle svého muže, kterého porazil alkohol. Pořád nám něco bujaře přeje: dobrou chuť, dobrou zábavu, dobré počasí, dobrou noc. Podívala jsem se na něj, jak jsem zvyklá se dívat. Dovnitř, ne ven, a on se náhle ztrácel, zamával rukama, ale už se propádal a roztáhl úzké rty v kapřím úsměvu těsně před leknutím. Byl přistižen, uhranutý. Jednou jsem už uhranula mořskou pannu. Na pouťové maringotce byl nápis: Vodní panna ve své říši. Zaplatila jsem dvě koruny a podívala se zato dovnitř kulatým parníkovým okýnkem a hle: seděla tam na kameni tlustá mořská panna, kolena od sebe, natupírovaná, rty namalované do srdíčka a oči černé a mastné kolem dokola, seděla tam a hleděla před sebe v masivní nehybnosti. Kolem ní byly poklopené hrníčky, nakaširované mořské dno, a ona, když viděla, že se na ní dívám, pomalu vstala a zatančila taneček tlusté ryby kambaly a náhle se zastavila těsně u mé díry

a dívala se na mne, viděla, že jsem ženská a já jí v té chvíli uhranula. Byla přistižena, že není to, co předstírá, a zhroutil se na dno své mořské říše a já utíkala, aby to nebylo na mě, že jsem jim zkazila živobytí, že je to prozrazené. A bylo mi jí líto a ráda bych se jí byla omluvila, kdybych nevěděla určitě, že se ve své vodní říši rozpustila a že tam plave jako mastný flek na vodě s červeným srdíčkem uprostřed.

Kulta měl také mastné oči, i on si myslel, že nejhorší věc na světě je žít se prací. Cítila jsem na své tváři z moc divný vodorovný úsměv, z něhož se ještě mohou vyklubat pěkné věci, a tak jsem se radši honem přestěhovala na Dálný východ. André se tam zrovna rozčiloval, že Japonci nemají v těle kouska citu. Všimla sis, jak se Hiroko smála, když jí telefonovali z Tokia, že má otce v nemocnici?

- Ona mi to vysvětlila, povídala, že když se někomu stane něco špatného, nesmí to dát najevo, protože by zkazil druhým radost ze života. Musí se ovládnout, to je snad dobře, nebo ne?

- Je to neupřímné.

- A mně se to líbí, řekla jsem tenkrát. U nás je teď takový zvyk, že si lidé navzájem pořád říkají, jak se mají špatně. Možná se mají dobře, ale bojí se to říct, aby jim někdo to málo, co mají, neukrad. Anebo jim to neuřknul.

André měl některé křesťanské a marxistické poučky, které vždycky vyslovoval, když nevěděl kudy kam. Třeba že lidé se setkávají proto, aby si ulevili, vypovídali se, milovali se. Ale jaképak milování, když na tebe každý na potkání vysype svůj hnůj a sladký jetel si ponechá v tajnosti, sedí si na něm svým tučným zadkem. Já taky nikam nejdu otravovat, když mám špatnou náladu.

Hádali jsme se a pak zas najednou nebylo co dělat. Šli jsme na sopku. Na vrcholku jsme viděli ceduli, na níž se sebevrazi prosí, aby si to ještě jednou rozmysleli,

než se vrhnou do kráteru. Nebo aby sebou nebrali aspoň své děti. Pod kola je berou, na dno řek a jezer. Necítí asi konečnost smrti, čekají, že dostanou novou příležitost a podruhé už to nezkaží. Když nemohou splnit všechny příkazy a povinnosti, volí smrt. Snad se jim povede líp v příštím životě.

- Ty bys mohla věřit v posmrtný život? ptal se André.

Proč ne. Zdálo se mi, že v přeskupování energie, v hloučení a v rozplývání probíhá také věčný koloběh, vzcházení a zacházení, pořád z téhož, je jen jedno a vědci tomu dali mnoho jmen. Einstein to spočítal a nazval polem všech polí.

André se smál. Myslel, že svět je takový, jaký on ho vidí a že ho předělá k obrazu svému.

Mrkla jsem levým okem na kultu a viděla s potěšením, že je vyřizenej. Už ani nenutil nikoho zpívat ani neměl na tváři profesionální úsměv. Rychle jsem pohled odvrátila a dělala zas jako by nic.

Z přístavu vyplouvala rybářská loď s kajutou uprostřed, bylo pozdní odpoledne, slunce už skoro zapadalo do moře a na druhé straně stoupal měsíc, husté stříbro se ronilo zevnitř a měsíc tučněl a sádelněl, zatímco slunce prudce zrudlo, znachovělo a pak začalo vyblédat, jako by z něj barvy vyssával, jistě se ani nedočká zapadnutí, ale vyteklé zmizí. V jednu chvíli byla mezi měsícem a sluncem rovnováha, přetahovali se, ale pak měsíc vyhrál a světlo se do něho přelilo, moře dostalo sinou, mrtvou barvu a temnělo do zašlého olova. Bubeník, který seděl na zádi, bubnoval střídavě do dvou bubnů, byly to pohřební rytmy, ale připomínaly spíš černošský tanec, přestože bubnoval buddhistický mnich. Měl temněrudé kimono přepásané širokým pasem a oči mu mhouřila vášeň. Pluli jsme od břehu, vesnice vzdálovala, jednotlivé domy už nebyly patrné a začala se v nich rozsvěcovat světélka, pobřeží jich bylo plné a bylo to ve stejnou dobu, kdy na nebi vyskočila první hvězda

a hned za ní druhá a třetí, měly růžové okraje možná ještě od zapadajícího slunce, a rychle se setmělo, a druhý mnich začal zapalovat svíčky na malé loďce, kterou měl na přídi. Vypadala jako záchranný člun pro trpaslíky, ale s gá girlandami květin a stuh, s napnutými plachtami, rozsvícená, aby viděla na cestu, měla plout jako průvodce do podsvětí. Kde je? zeptala jsem se mnicha a on přimhouřil oči ještě víc a ukázal daleko za obzor, tam někde uprostřed Tichého oceánu je asi vír, v němž zmizí průvodce a za ním stovky bílých lampiónů, malých lodiček, které mají čtyři pergamenové strany a na nich je napsáno jméno zemřelého a pozdrav od živých. Každý mrtvý z vesnice Suttsu měl svou lodičku, svůj lampión, svůj pozdrav a vzpomínku. Světelný had se houpal na hladině, ověšená loď plula tam, kde před chvílí zapadalo slunce, vítr ji hnál k západu a za ní se houpaly poslové a kněz spouštěl další, byli jsme šňůrou spojeni se sarti, bubnování se zrychlovalo, mnichovy oči se zužovaly, ale tvář zůstávala nehybná jako maska, tělo se svíjelo v rytmu bubnování, a tu jsem celá zvlhla, orosila se vodou, z níž jsem ze čtyř pětín složená a patřím tedy možná moři a do moře, mohla bych spustit nohy na druhou stranu a nechat je ve vodě tak dlouho, až by mne sama stáhla, až by si mne vzala. Udělala jsem to, a byla bych možná už dávno krásně utonulá, chycená za šňůru a odplutá do podsvětí, kdyby mne byl André nechýtil a neposadil na dno člunu. Pleskal mne po tvářích jako bych byla opilá, a já mu nedokázala nic říct ani vysvětlit, a maska pořád bubnovala a já mohla být nádherně mrtvá, znala jsem teď cestu, ale on mne nepustil. Držel mne pořád za rameno, seěl si vedle mne a ohříval mne teplým bokem, když jsem se začala třást. Přikryla jsem si obličej rukama a mezi prsty mi stékaly horké slzy. Čeho mi bylo líto? Možná toho, že s André m taky umřeme, ale nikdo nám nikdy nepošle průvodce s lampionem, na němž by bylo napsáno naše jméno.

Druhý den jsme chodili po hřbitově a mlčeně si prohlíželi hroby, na nichž bylo krásně prostřeno.

Na talířcích tu bylo od mas, zelenin i moučnicků, byly tu broskve velké jako hlavičky právě narozených dětí, čtvrtky melounů červených i ananasových. Na každém hrobě hořel svazeček vonných tyčinek senkó. André by byl po setmění užíral mrtvým jejich stravu, stejně se prý duchové živí z vůní a jídlo se zkazí. Ale já jsem to nedovolila, protože jsem se bála trestu. Ještě dnes bych se bála, kdybych to byla udělala.

Vedoucí prodejny se zeleninou usnula, kinedryl ji konečně uvrhl do bezvědomí, každou chvíli sebou cukla, trhla a zavzdychala. Možná se jí zdál sen, ale nevím, kdeby se v tom mohutném těle vzalo něco tak křehkého. A o čem asi mohí být? Možná o broskvích velkých jako hlavičky právě narozených dětí anebo o obrovi, který by jí natrhal kytičku drobných sedlíkrás s růžovými kraječkami, anebo o suchém, ale odolném mužíkovi, který by jí miloval a zpracoval, a ona by přitom bezzubými ústy křičela.

Jednou navečer jsme dojeli stopem k sekvojové aleji. Šofér nás vysadil, vzali jsme si na záda rance a pomalu štopali po silničce vzhůru. Pod námi se rozkládala plochá rýžová pole, z nichž struely homolovité kopce, v údolí byly osamělé staré domy pokryté došky a u nich leknínová jezírka a mohutné stromy. Ale největší byly sekvoje, které hustě lemovaly silnici, bylo ji maspoň čtyři sta let, říkal André, který viděl sekvoje v Kalifornii. Alej vedla na vrchol, kde stál buddhistický klášter s několika posvátnými branami, u nichž hlídali rozšklebení čáblové s kyji napřaženými na zlé duchy. Všude bylo ticho, jen cikádí tření šumělo večerem a teplý vítr čeřil bambusové houštiny. Našli jsme si menší chrámek, který stál o samotě na malé mýtině, z jedné strany chráněný mohutnými hustými větvemi sekvojí, z ostatních tří stran bambusovou houštinou. Uprostřed plácku byla studnička se zázračnou vodou a u ní kalíšek na bambusové hůlce. Chrám byl obkroužen dřevěnou verandou, na kterou jsme se mohli přestěhovat, kdyby v noci začalo pršet.

Lehli jsme si pak vedle sebe pod širé hvězdnaté nebe. Uprostřed oblohy kráčel statečný rytíř Orion, který u nás svítívá v zimě, a proti němu se řítil taurus neboli býk. Dívala jsem se na ně a zdálo se mi, že se možná srazí, že budou bojovat, až budou hvězdy od nich lítat, beng, beng, beng, samé hvězdičky, a náhle André, který ležel nznak a rovněž hleděl do nebe, řekl:

- Já bych si tě vzal za ženu, kdybys mne chtěla. Jsi zrovna taková, jakou bych si přál.

Zavřela jsem pevně oči a pak je zas otevřela do nebe. Hvězdy se rozmlžily a počaly plavat jako světélkující ryby v hlubokém, klidném a temném moři, a náhle se zastavily a proti mně svítilo nějaké teplé jižní město, jehož hlavní třídou byla mléčná dráha a já ležela v nebi a ono bylo na zemi, možná jsme v něm mohli spolu žít, kdybych byla chtěla, ale já věděla, že nemohu a nechci. Možná jsme jeli mléčnou dráhou proti sobě jako jezdec a jezdkyně na ohnivých tátoších a minuli jsme se, ztratili se v mlze a mléce, už se nikdy nevidíme, protože tátoši letí jenom dopředu a než s námi oběhnou zeměkouli, budeme už v sedle dávno mrtví, pojedeme proti sobě znovu za několik světelných roků jako jiní lidé a ani se nepoznáme, ani se nepozdravíme. Čí je to vina? A přece stačilo jen vztáhnout ruku a byli bychom se sebe dotkli, byli bychom bývali už navždycky dotýkaní.

- Dávám ti rok na rozmyšlenou, řekl. Kdyby tě to, co máš doma rozdělané, třeba nevyšlo, tak se seber a přijď za mnou na Saharu. Budu tam ještě rok sám. Nemusíš se ani ohlašovat.

Neřekla jsem nic, protože mne zalehlo cosi těžkého jako náhrobní kámen a vymáčklo to ze mne slzy, které mi tekly po spáncích a vpíjely se do trávy, zemí proplavou do studničky a smísí se se zázračnou vodou. Nechala jsem je téct a dávala jen pozor, abych nevydala ani jediný zvuk, který by prozradil, že pláču. Kdyby mne

objal a přitiskl k sobě, kdyby byl zrychlil dech, byl by mne na koni dohonil. Ale neudělal to. Učinil mi nabídku jako královně za starých časů. Copak to vůbec ještě jde?

Slzy mi tekly teď ne ven, ale do hrudi a vytvořily tam slané jezero, na němž se jako průvodce do země mrtvých potácela loď mého života, červená sedma v mariáškách. Nevěděla jsem, jestli se vrátím domů nebo ještě zůstanu na Dálném východě a naučím se japonsky, byla jsem toulavá kočka bez domova, nepřipoutaná, možná půjdu mezi malomocné do Indie a budu tam sloužit jako dobrovolná sestra, ledacos bych mohla dělat, jen se nepřipoutávat, nenechat se ukotvit nějakým člověkem. A zároveň mou loďku svírala v útlých bocích bolest, že ztrácím něco drahého a nenahraditelného, že André odjede a zase budu sama.

- Kde bychom žili? zeptala jsem se.

- To by se vidělo. Teď nemá smysl o tom přemýšlet. Máš rok na rozmyšlenou. Odě dneška ti běží lhůta.

Potom jsme asi usnuli, Když jsem se probudila, vycházelo z řídké bambusové houštiny rudé slunce. Cítila jsem, že se na mne někdo dívá, zvedla jsem tedy hlavu a otočila ji. Stál tam za mým zátylkem mnich celý v bílém, zrudovělý vycházejícím sluncem. Sepjal ruce k pozdravu a zúžil oči do štěrbin, aby se mohl usmát. Pak se na jeho tvář umístila maska klidné jemné svrchovanosti, maska Buddhy, který všechno ví a na ničem neulpívá.

Stál tam vrostlý do země jako sekvoj za jeho zády, patřil sem jako duch místa, který mi přišel požehnat. Posadila jsem se, otočila se k němu celou tváří a chvíli jsme se na sebe dívali. Dotklo se mne cosi vznešeného, zářivého, dokonalého, on mi to předával, bylo mne náhle o to víc, anebo já sama jsem tím byla, rozplývala jsem se do toho a ono to ve mně tálo, přestupovalo to kanálky mého těla, samo si to otvíralo cesty a naplňovalo mne plností všeho plna. A on se uklonil, sepjal ruce k pozdravu,

znovu se usnám a vzdaloval se drobnými kroky, až zmizel v zeleném stínu sekvojí. Cdešel, ale to, co mi daroval, zůstalo se mnou a ve mně.

André se probudil, když slunce už, žluté a plstnaté, stálo vysoko na obloze. Chtěla jsem mu vyprávět o svém navštívení, ale nemohla jsem. Byl šilý, odpočinutý, zpíval staré galské písně a špláchal se u studničky. Dokonce se i ohlídl, tak byl dobře naložený.

Napili jsme se pak vody z bambusového kalíšku a šli jsme do kláštera. Prošli jsme šesti branami, odolali zlým dáblům a vstoupili do největšího chrámu, který stál uprostřed japonské zahrady. Na podlaze seděli žáci zenu, bylo jich nejmíň sto, oblečení v bílých šatech, nohy složené do lotosu, páteř vzpřímenou, se zavřenýma očima hleděli do sebe. Mohli jsme vejít mezi ně, možná bych byla zahlédla svého ranního Buddhu, ale neudělali jsme to. Upatrně jsme obešli mlčící shromáždění a tichounce vyšli ven. André nevěděl nic a já už byla obdarována, ani jsem nemohla chtít víc.

Jeđného dne, v krátkém napjatém tichu mezi dvěma monzunovými dešti, André odjel. Doprovodila jsem ho do Jokohamy a tam jsme se rozloučili. Musel, na Sahaře už začínala škola.

Potloukala jsem se po horách, lezla na sopky, toulala ~~šesť~~ kolem moře, žila jsem v japonské rodině, zažila zamětřesení. Stýskalo se mi po André, ale nebyla v tom žádná bolest. Byla to láska, do níž nevstoupila vášeň, a byla tedy bez velké radosti i bez velké bolesti. Byla mírná, zářivá, vědoucí, stále přítomná. Byla bez trápení. Ale byla vůbec?

Lnas se už nic nového nedozvím. Každý sám, jezdec kostlivý, masitý a proto smrtelný, objíždíme po mléčné dráze zaměkouli. Naše smrtelnost je naše výhoda, na chvílku je nám dopřáno odpočinout si od pozemskosti, ale zároveň je tu nebezpečí, že se znovu narodíme a znovu se setkáme.

Odjela jsem pak přes Hong Kong, Kambodžu a Indii domů. Ten, za nímž jsem jela, se zatím zamiloval

a zavřeli hranice. Vdala jsem se a narodily se mi děti. Nemám pocit nepravosti života a nelituji ničeho. Proto je mi jedno, kde jsem, v zíně nebo v létě, stará nebo mladá, šťastná nebo nešťastná.

Autobus zastavuje, musíme vystoupit do mrazu. Ale mně je teplo. Je ticho, lidé se tlačí v uličce, chtějí vystoupit všichni najednou.

Pleskám paní vedoucí ze zeleniny po tvářích, hladím ji po hlavě, aby se vynořila ze dna své těžké samoty. Plaším v ní sen, který je možná krásný.

Ale kde je kulta? Nemí. Rozhlížím se a vidím jeho tvář otištěnou jako mastný flek na předním skle. Uprostřed plavou dvě oči jako dvě olejové skvrny.

Nelituji ničeho a nikoho. Vylézám z autobusu a nadechnu se mrazivého, ostrého vzduchu.

Ú n o r a

Když před léty jsem spíš z redakční povinnosti než z vlastní potřeby přečetl v jednom zátku desítky svazčků ženské poezie. Nebyla to četba vcelku příliš uchvacující a dozvěděl jsem se z ní banalitu, kterou jsem si mohl vyvodit i bez četby: poezie psaná ženami, má na mysli samozřejmě dobrou poezii, se přirozeně odlišuje od básní, psaných muži. V ledačem je něčí, ale na druhé straně má i něco navíc: zážitek mateřství a dominantní vztah k dětem, jinou erotickou abecedu a konečně i vesměs jiný vztah ke světu. třebaže ženin životní úděl býval a jistě ještě je těžší než mužský, přestože na ni mnohem tíživěji doléhaly a doléhají špinavosti života, tíhly básničky většinou k laskavému, harmonickému, pečlivě vybranému obrazu skutečnosti. Řekl bych, že to není jenom mužské, účelové, pedagogicky, filozoficky nebo politicky podmíněné "lakování na růžovo". Je to bytostná touha po krásném světě, po vyrovnanosti a stabilitě, touha, podmíněná jedním ze základních ženiných pudů: vytvořit dobré hnízdo, dobré podmínky pro své děti. Žena, i žena-básnička si často prostě nechce připustit, že svět, do něhož porodila své miláčky, je opravdu tak odpudivé, všemi neduhy prolezlé, životunebezpečné místo, jak je konec konců sama poznala. Odtud jistá selankovitost, nebo aspoň chápatější resignace i těch nejlepších z minulé generace.

Poezie Ivy Kotrlé je v mnoha ohledech až provokativně ženská, ale o světě, v němž žije ona i její děti, si žádná iluze nedělá a nechce dělat. To je nový tón a je, řekl bych, paradoxně podmíněn právě autorčiny katolictvím, a to hned ve dvojím smyslu. Jednak proto, že od chvíle, kdy překročila hranici dětství, byla nucena krok za krokem přijímat omezení, která jí režim nemilosrdně ukládal a prakticky nikdy nepoznala uklidňující stav konformity se společností, jednak proto, že křesťanství zásadně neklade velký důraz na takzvané krásy světa a pokládá je spíš za matoucí a od pravého, niterného života odvádějící element. Že však taková celoživotní vnucená nonkonformita, která prakticky vyřazuje ze společnosti a nelítostně uzavírá perspektivy i dětem je přece jen nad míru lidské trpělivosti, o tom svědčí už v první knížce Ivy Kotrlé lehký stín trpkosti a vyhraněných averzí - ve druhé knížce /Února, 1970-79/ až expresionistická dramatickosti, s níž hrdinka prožívá vcelku běžnou situaci dospívání a odchodu z rodného domu. Žení divus pro ni to není

jenom zmatené a úzkostné zápolení s vlastním tělem, které se hlásí útočnými, trapnými a potenciálně vlastně hříšnými projevy, pro ni to není jenom vytržení z přece jenom relativně bezpečného domova, vyrvání z otcovské ochrany a autority, pro ni to není jenom přestup z jedné ložnice do druhé. Pro citlivou dívku, intenzívně prožívající rozpor mezi obrazem světa a lidí, jací by měli být a drsnou skutečností, která skýtá jenom špatné perspektivy, je odchod z domova dramatem vpádu a únosu, vyvržením planety z dosahu teplých paprsků do mrazivých prostorů vesmíru, drastickým vyvlečením z ticha světnice do vřavy veřejného mumraje. A možná se v této komplikovaně zakuklené podobě subjektivně vypořádává i se společenským dramatem, které "Února" přinesla a které samozřejmě pro její duchovní svět znamenalo počátek dlouholetého živoření. Proto ten příval slov, expresivní výrazivo, ostré motivické i metaforické kontrasty, proto ten katastrofický přísvit, tak příbuzný s atmosférou lyric-ko-epických skladeb Robinsona Jefferse v překladech Kamila Bednáře. Ale z běsnění citů i živelů se v básni Ivy Kotrlé vyloupne velmi starý baladický příběh: dívka, muž a kůň, únos a strastiplná cesta za neznámým, ale bezpochyby strašným cílem - to už jsme slyšeli mnohokrát, ale nejvíc si to pamatujeme v Erbenově podání i s koloritem lidových zvyků a úsloví - i se zvukovou kulisou psiho vytí, tady nahrazeného sněhovou vichřicí a pokřikem lidské smečky.

Báseň Února vznikala ovšem deset let a snad právě proto se očekávaná tragédie v závěru nedostaví, po bouři úzkostí přicházejí smíření a naděje: smíření prostřednictvím dětí a naděje, pramenící z poznání, že život přes všechno jde dál a základy a zásady víry osvědčují svou trvalou platnost.

Iva Kotrlá o sobě v soukromém dopise napsala, že se nepovažuje za spisovatelku, protože píše básně se s t e j n ý m zaujetím, jako pomáhá dětem s domácími úkoly. Vzpomínám si, že R.L. Stevenson kdesi poznamenal, že je velmi sporné, jestli je důležitější napsat dobrý román nebo dobře vychovat děti. Přesto však vidím právě zde současný problém literární tvorby Ivy Kotrlé: jistá míra praktické přibližnosti, nepřesnosti, ~~xxxxxxxxxxxx~~ která umožňuje snad lépe a pohotověji řešit situace všedního života, je takřka nepřípustná v umění. Tam je maximum přesnosti a soustředěnosti, jaké může autor dosáhnout, ještě vždycky málo. Ale tady je zároveň také rezerva a příslib do budoucnosti. Děti jednou odrostou a nesporný talent bude mít snad potom možnost dozrát a dokončit cestu, kterou tak úspěšně oběma prvními knížkami Iva Kotrlá započala.

V nejpodstatnějším z možných významů lze Mášovu Noční zkoušku asi chápat jako variantu na téma noře z rozumu. Jeviště mimořádné noční zkoušky, na kterou si režizér Jonáš sezval herce po několikatydenním marném úsilí vytrhnout je z interního řemeslnictví, je prostor konkrétní i obrazný : jeviště jednoho divadla rovná se jevišti našich životů v této společnosti a ještě širší - v tomto světě. Na otázku, co se to děje s jením divadlem, s jedním hereckým souborem od doby, kdy se v "tomhle baráku" naposled hrálo divadlo, odpovídá režizér Jonáš, hrdina hry : " Morduje se umění, upadají divadelní profese, przní se český jazyk, kastrují se tu klasici, básníkům se vyrážejí zuby, nevěstky předvádějí své figle a hrobaři mají svátek. Teatrum mundi ! Zrcadlo nastavené světu... "

Je to napsáno a proneseno s oním přepětím, s nímž hrdinové klasických dramát stojí tváří v tvář šílení doby, sami na pokraji zkázy, sami blízcí zešílení z vědomí nezadržitelnosti rozkladu.

Čackij, který se vrátil po dlouhé nepřítomnosti z ciziny, prchá, když nahlédl do panoptika své doby, a volá - prohlášen za šílenec - z bolesti svého zdravého rozumu po drožce, která by ho odvezla pryč.

Jonáš, hrdina Noční zkoušky, který se vrátil po dlouhé nepřítomnosti po infarktu a z protialkohlického léčení, už nemá u parádního vchodu přistavenou drožku. Nemá kam odjet, jako se v klasických dramatech odjíždělo aspoň do vysněné lepší budoucnosti lidstva, ani mu není dáno, jako Hamletovi, vznešeně padnout a být nesen ve výšce a s poctami.

Tento hrdina své doby není náhle zděšen nepochopitelným zjištěním, co se to stalo s lidmi a v jaké hrůze to žije. Rozum mu nezůstává stát při konfrontaci čistých a vznešených myšlenek, které si v sobě nese a reality, která ty myšlenky zároveň hlásá a zároveň devalvuje, ničí a cynicky se jim vysmívá.

Režizér Jonáš je sofistický člověk končícího dvacátého století, dítě své společnosti a své civilizace, protínaný denně informacemi o sločinném stavu světa na všech světových stranách. Nedělá si

iluze, ví kde žije, ví že není kam uprchnout. Hrůza světa, pokrytectví společenských systémů, nežitelnost života - to všechno zevšednělo, lidé si na to zvykli, naučili se s tím zacházet. Foře z rozumu ztratilo patos. Náš hrdina se ráno oholí, vypije kávu a jde do divadla zkoušet se souborem Othella. Premiéra je na krku a inscenace se nehýbe kupředu.

Když dostane Jonáš nápad, jak ji rozhybat, není to ani ze zoufalého hnutí myslí ani z přemrštěné naděje, že se stane zázrak. Je to prostě nápad, jak využít noční zkoušky, kterou natáčí televize, k jakémusi trochu neregulárnímu šoku ve prospěch inscenace.

(vyvolání)

Nevidí jiné východisko ze slepé uličky. Všechno ostatní selhalo. Herce nezajímá ani Jonášovo pojetí představení, ani Shakespearova hloubka, ani profesionální zodpovědnost, ani vyšší smysl jejich práce. Chodí si do divadla odbyt zkoušky a odehrát představení a většina z nich vynakládá všechnu um a úsilí, aby jim povinné závazky v divadle nenarušovaly honoráře z televize, z rozhlasu, z filmu atd. Nezatěžují se mravními principy. Mají jediné krédo: Žít si pro sebe a mít se dobře. Nepřipouštějí si hanebnost svých konzumních životů.

Jonáš se rozhodl donutit je, aby si ji aspoň jednou připustili: s promyšlenou bezohledností začne proti všem pravidlům korektního chování obnažovat jejich soukromá, nečistotu vztahů, zradu na talentu, prodejnost, zbabělost, povrchnost, hrabivost. Uráží je a demaskuje jednoho po druhém. Protagonistu souboru Válka - Othella jako beznadějně věčně zadluženého děvkaře, jehož poslední obětí je Jonášova dcera Madla; Madlu - Desdemonu jako tragickou kombinaci ušlechtilých poryvů a posedlého hazardérství s city a se životem; Kovala - Jaga jako povrchního a cynického populárního kšeftaře; Vendlu - Emilii jako někdejší talent pohřbený alkoholem; Jarýše - Roderýga jako vyhaslou hereckou duši s literárním polotalentem atd. Rozpoutává tak zlé vášně, provokuje konfrontace, nenávisti a vzpoury: všech proti sobě, jednotlivých lidí mezi sebou. Narůstající euforie pod tím bombardováním škaredou holou pravdou, posílená motivem záměrného odcizení velké částky peněz během zkoušky, nakonec přivodí v každém z přítomných otřes, o

který režizérovi šlo: vyvřelé nefalšované osobní vášně probudí spící a zasuté vášně tvůrčí : úryvky zkoušených scén nabývají pravdivosti, herci, z kterých se sdírá lež života, ze sebe bezděky zhazují nánosy lži v umění. Zdá se, že jsou najednou blízko pravdivých činů - v životě i na jevišti.

Fellini si v podstatě vymyslel týž příběh s týž záměrem : členové orchestru, zkažení a zdemoralizovaní utilitární společností berou své povolání jen jako prostředek obživy, sami nevědí, kdy vlastně zplaněli a zradili své milované nástroje a své umění. Už jen fungují, provozují se, dbají o svá sociální práva, nehodlají už ani chvíli hrabat zadarmo. Anarchickou vzpouru proti dirigentovi během zkoušky zastaví teprve šok v okamžiku, kdy se začne zlověstně bortit zdivo kostela, v němž se zkouška odehrává : obrovské kulovité beraniadlo, jako nástroj posledního soudu, prorazí tlustou chrámovou zeď, Panická hrůzanaráz potlačí v členech orchestru všechno malé a zbúrcuje v nich všechno podstatné : slijí se v ukázněné těleso a dirigent z něho vynese do prostoru nádherný souzvuk studované skladby.

Problém Felliniho dirigenta vyřeší, aspoň pro tuto jednu zkoušku, deus ex machina, moderně zmaterializovaná vize apokalypsy, kataklyzmatické borcení, viditelný trest boží. Film je míněn jako hrozivý apel lidstvu, aby se vzpamatovalo dokud je čas a přestalo si strojit svůj vlastní zánik.

Mášovu režizérovi nepomůže nikdo. Jeho pokus při noční zkoušce se podařil i nepodařil. Nebylo mu hoře z vlastní bezmoci a ví dobře, že už zítra a pozítří se v souboru všechno vrátí kde bylo. Že zlo, rozlezlé po krysím způsobu, bude hryzat dál, i když si na ně sáhneme. abychom se ho přestali bát, a že Kanárdas, nula a diletant, vyrůstající v symbolického destruktera, ničícího z velikánského komplexu, je o to děsivější, než Felliniho kyvadlo zkázy, že je všude a že je k nerozeznání od ostatních lidí.

Přesto je poražený Jonáš v Mášově zře, v Schormově představení a v Lukavského ztělesnění člověk, který se nevzdal a nevzdává. Žije život ve své vnitřní pravdě jako nezbytí s nejstřízlivěji jasným vědomím, že je to nerovný zápas, ale že je nepodstatné, kolik doznělých vnějších triumfů v něm sávrí nepravda.

Máša napsal Noční zkoušku, ostatně jako většinu svých realizovaných i nerealizovaných scénářů a próz, z velkého vnitřního přetlaku. Je v ní horečka z napjaté vůle k pravdě a z vědomí, že nemůže víc než vydat svědectví. Chvillemi vzniká pocit, že má hru v sobě jako bolest, kterou křičí, a že jí Jonášovými ústy bombarduje herce, hlediště i sebe. Nedbá se tu o úměrnost a vyváženost stavby dramatu, zápleтка je chatrná, příliš mnoho se tu myslí a málo děje, stejně neúměrně a pleonasticky symbolizuje / krysa, Kandrdas/ a dopovídá, co má zůstat nedopověděno / vražedný útok na Jonáše/. Ale to je nepodstatné. Tvar hry se prosazuje proti jakýmkoli pravidlům svou specifickou vahou : jde tu o víc než o hru. Nehraje se tu totiž jen příběh jednoho divadla a jednoho společenského stavu tak zřetelně upadlého, zlhostejnělého a zcyničtělého. Nevysloveně se tu hraje v hněvu zároveň o obecném zneuctění duší a o podílu společnosti na jejich neštěstí.

Schorm si vyvozuje svou poetiku přeřtavení z té horečky dramatu. Nesnaží se uspořádat jeho neúměrnosti a přemíry. Naopak, pokládá se do nich, rozpoutává je. Provokuje jako každé své režii podíl herců na autoroce i své práci. Rozvrhuje látku jen generálně, neohlíží se na vyrovnávání slohových neakourodostí mezi jednotlivými výkony, praménky provazců, z nichž se splétá přeřtavení, na její cancoury nedotaženosti po stranách a tu a tam roztřepané konce. Ale je to také nepodstatné, stejně jako všechny ty televizní kumšty, průhledy a vizuální drby, zřejmě povinné v prostorách La-tetny Hagiky a tříštící celistvost diváckého zážitku.

Podstatné je. že tato režie vtahuje diváka do dobrodružství Jonášovy myšlenky, přinutí ho stejně jako herce hraující Othella / ale i herce hraující Noční zkoušku /, vstoupit do Jonášova experimentu, dosadit do něho i svůj vlastní život.

Tento smutný příběh nemá v sobě uchystáno osvobodivé vydechnutí, jaké se dostává divákovi na Felliniho Zkoušce orchestru, když se ke klenbě puklého chrámu vznese zářivá hudba. Co se v Noční zkoušce začalo zdvíhat, se spíš zase zborťí. Jonáš je zločinně přeřaden, hrdinové hry se sotva přerodí.

Přesto odchází divák z představení s pocitem, že se spolu s lidmi na jevišti podroboval zkoušce, při níž nerozhodoval výsledek, ale pravdivost, s jakou ji všichni podstupovali.

Tón té pravdivosti nastolil jako základní stylovou polohu představení Ewald Schorn a uskutečnil, směrodatně pro celou inscenaci, Raňovan Lukavský. Je to mimořádný výkon. Má tutéž naléhavost a vnitřní vznešenost, jakou měl kdysi v Dvanácti rozhněvaných mužích Fonda, a má navíc ještě spodní vibraci, s níž horec vchází jakoby s rizikem vlastního života do života tragické postavy, která je dána časem, místem a osudy lidí v této zemi.

Lukavský je onen "pozorný a rozmyslný napodobitel přírody", jak stojí v Diderotovi, jehož hra v každé další repríze "nejenže neslábne, nýbrž sílí nově nashromážděnými úvahami". Materializuje myšlenku, zviditelňuje je, žene jimi kupředu drama postavy - i drama divákovy.

Má v představení spoluhráče velmi nestejně úrovně, obsazené zčásti s rafinovaným rozmyslem tělem postav na těla herců. Zkušený matadori našich obrazovek hrají na příklad nefalšovanou, v reálu zažitou a omšeloj únavu z madaorství / Vladimír Brabec /, expresivní talenty povstávají znovu a znovu k divolému / chvílemi ovšem příliš bezuzdnému / zápasu s ohněm o sebe samy, a čerpají z role novou invenci a sílu / Zuzana Fišárková /. V dalších výkonech je většinou dost spolehlivé obecné profese, ale málo subjektivního autorství. Tak si lze třeba představit mnohem hlubší, vnitřně bohatší Madlu, mnohem jemnější podobu Kobra než jak ho prezentuje režijně i herecky zvolená pumpřlová šarže, lze si představit jinými než tak příliš snadnými dřeváčnickými prostředky zařhanou inspicientku a jako podstatně větší osobnost pojatou i zařhanou Alici.

Přesto působí úhrn výkonů přijatelně a chvílemi i sugestivně - sugescí pravou i nepravou. Ta pravá vyplývá z míry umění a věrohodnosti, kterou dávají herci svým postavám. Nepravá vyplývá z trochu masochistické vášně, s níž řežou do vlastního těla, jako by se i oni sami před diváky kajícíně znali k hříchům postav, kter~~é~~ které hrají, ale zároveň jedním dechem ujišťovali, že to jen doba, jen okolnosti, zatímco podstata jejich duše je ryzí a poctivá. Věřte to, diváci, i když se s některým z nás možná už zítra setkáte, jak se výnosně trýzníme v nějaké té polopravdivé nebo vylhané televizní či jiné epepeji naší doby. Kdybyste to dost nechápali, vězte, že to je právě ten slavný herecký *Paradox*.

V poslední době vyšlo v různých pražských nakladatelstvích několik prozaických knih Bohumila Hrabala. Texty byly už předtím známy z hojně kolujících rukopisů. Vydané prózy se od rukopisné podoby liší nejen v jazykových detailech ale i v některých podstatnějších pasážích anebo dokonce i v klíčových scénách. Překvapující se zdá, že některé změny matou původní smysl, občas jej dokonce mění v opak anebo v pouhý nesmysl. Co je pro dílo horší - těžko posoudit. Ale tento fakt spolu s tím, jakých míst se změny převážně týkají, se zdá napovídát mnohé o původu a inspiraci znění.

Vybral jsem několik ukázek z obou verzí Hrabalových próz. Komentáře se zdržuji. Je konec konců věcí autorovou, jak se svými texty nakládá.

Příliš hlučná samota, aut. rkp. str. 21:

... "Nejraději jsem chodil za klukama do sklepa s ústředním topením, kde byli prací přivázaní jako psi u boudy universitně vzdělání lidé, kteří při své práci psali historii svého věku, takové sociologické průzkumy, tsdy ve sklepe jsem se dozvěděl, jak čtvrtý stav se vylídnil, jak dělníci zespoda šli do nadstavby a zase universitně vzdělání pracují jako dělníci. Nejraději jsem se ale kamarádil s kanálpucrama, dva akademici tam pracovali a při tom psali knihu o kloakách a kanálech..."

Kluby poezie MF. str. 40

... "Nejraději jsem chodil za klukama do sklepa s ústředním topením, do skladů, velkobchodů, kde pracovali dělníci tak jako já, jen ve světle žárovek. Ale vůbec nejraději jsem se kamarádil s kanálpucrama, dělníci tam měli práci ve sklepeních tak jako já, dokonce psali knihu o všech pražských kloakách a kanálech..."

Příliš hlučná samota str. 31, 32

... A když jsem pil čtvrtý džbán piva, zjevil se mi vedle mého presu líbezný mladík a já jsem hned poznal, že to není ni do jiný než Ježíš. A vedle něj pak stál stařec s pomačkaným obličejem a já jsem hned shledal, že to nemůže být nikdo jiný než sám Laoc'... Tak jsem se nedivil, když dneska mi přišli do sklepa dva muži, které jsem měl rád, a jak tak stáli vedle sebe, poprvé jsem si uvědomil, že je hrozně důležité k poznání jejich myšlení, jak je který stár. A zatímcoouchy zvedaly své šílené tance a bzukot a já jsem měl od vlhké krve promáčenou pracovní blůzu, tiskl jsem střídavě zelený a červený knoflík a viděl jsem, jak Ježíš jde neustále do kopce, zatímco Laoc' už stojí na vrcholku, viděl jsem rozhorleného mladého muže, který chce změnit svět, zatímco starý pán se rezignovaně rozhlížel a návratem k počátku si podbíval svoji věčnost. Viděl jsem jak Ježíš zaklíná modlitbou skutečnost, která směřuje k zázraku, zatímco Laoc' Velkou Cestou sleduje zákony přírodní a jediné tak dospívá k učené nevědomosti. A nakládal jsem plýmy krvavými náručemi...

Kluby poezie str. 49,50

... A když jsem pil čtvrtý džbán piva zjevil se mi vedle mého presu líbezný mladík. A vedle něj stál stařec s pomačkaným obličejem... Tak jsem se nedivil, když dneska mi přišli do sklepa dva muži, které jsem četl

tak, že jsem je uměl poznáti, a jak stáli vedle sebe, poprvé jsem si uvědomil, že nejdůležitější k jejich poznání je uvědomit si, jak je který stár, kolik je komu let. A zatímco mouchy zvedly své choroplýné tance a bzukot a já jsem měl od vlhké krve propracovanou pracovní blůzu a tiskl jsem střídavě zelený a červený knoflík, viděl jsem, jak mladík jde neustále do kopce, zatímco starzec už stojí na vrcholu a zklamane se rozhlíží. A nakládal jsem plnými krvavými náručemi...

Příliš hlučná samota str. 36 - 37

...Teď cikánky dojedly a sesbíraly ze sukni drabečky a snědly je taky, tyrkysová sukně se položila do papíru a vyhrula se až po pás, tak bezelstně mi nastavila svoje břicho a optala se mě vážně... Tak co, tato, budeme robit? Ukázal jsem jí svoje zakrvácené ruce a dal jsem rukou znamení jako se stahuje roleta a řekl jsem... Nebudeme, bolí mě koleno. A cikánka pokrčila rameny, stáhla tyrkysovou sukni, pořád se ale na mě dívala neupřímými očima, zrovna tak jako atlasově červené cikánko...

Kluby poezie str. 54

...Teď cikánky dojedly, sesbíraly ze sukne drobečky a snědly je taky, tyrkysová sukně se zvedla, nastavila rty a vážně se mě optala: Tak co, tato, co budeme robit? Ukázal jsem jí zakrvácené ruce a dal jsem jí na zpoceně čelo polibek, přivřela oči a pak se obě otřáslý...

Je možné, že čtenáře Klubů poezie poněkud překvapí, co se to stalo s hrdinou starým Hanťou, proč je tak sklíčen po návštěvě supermoderní lisovny starého papíru v Eubnech, kde pracuje brigáda socialistické práce: krásní mladí lidé, čistě oblečení, kteří pijí nikoliv pivo ale mléko a pomo a na dovolenou jezdí do Itálie a do Něcka. Vrcholná scéna původní novely je totiž vypuštěná celá. Kontrapunkt k těm mladým, krásným, šťastným ale nevědomým chybí. Pro ilustraci aspoň část vypuštěného textu:

Příliš hlučná samota str. 64 - 66

...zatímco brigáda socialistické práce tady v Eubnech je každý den a-žur, teď všichni pracují, jsou opálení a slunce zvyšuje při práci snobost jejich řeckých těl, nejsou ani trošku rozřesení z toho, že o dovolené pojedou do Helady, aniž by co věděli o Aristotelovi a Platónovi a Goethovi, prodloužené ruce antického Něcka, klidně pracují, dál vyškubávají jádra knih z desek a házejí zděšené a hrázou naježené stránky na běžící pás, tak lhostejně a klidně, aniž by prožívali všechno to, co taková kniha znamená, přece někdo musel tu knížku napsat, někdo ji musel opravovat, někdo ji musel přečíst, někdo ji musel ilustrovat, někdo ji musel vysázet, někdo ji musel korigovat, a někdo ji musel přesázet, a někdo ji musel zase korigovat, a někdo ji musel definitivně vysázet a někdo ji musel dát do stroje a někdo ji musel už naposledy znovu přečíst ve vývěskách, a někdo ji musel dát znovu do stroje a tyvěsku za vývěskou dát do dalšího stroje, který knihu svázal a někdo musel brát ty knihy a sestavit z nich balík, a někdo musel napsat za knihu a za všechnu práci na knize účet, a někdo musel o knize rozhodnout, že není ke čtení, a někdo musel knihu zatratit a dát příkaz, aby šla do stoupy a někdo musel knihy uložit do skladu a někdo musel knihy znovu naložit na nakladák a někdo musel přivést balíky knih až sem, kde dělníci a dělnice v červených a modrých a žlutých a oranžových rukavicích vytrhávají vnitřnosti knih a házejí je na běžící pás, který hluše, ale přesně trhavými pohyby odnáší zježené stránky pod gigantický lis, který

je presuje do balíků a balíky jdou do papíren, kde se z knih udělá nevinný, bílý, literární neposkvrněný papír, aby na něj byly natištěny další a nové knihy... Tak jsem se opřen o zábradlí díval dolů na lidskou práci, viděl jsem, jak přišla do slunce učitelka a přivešla skupinu školních dětí, myslil jsem zhraje, že učitelka je tady na exkurzi, aby děti viděly, jak se starý papír presuje, ale viděl jsem, jak učitelka vzala knihu, vynutila si pozornost dětí a pak předvedla trhací proces tak, aby to děti pochopily a děti jedn o za druhým braly knížku, a když stáhnuly přebal a desky, vzaly do prstíků stránky a snažily se vytrhnout a roztrhnout knihu, ale kniha se bránila, nakonec ale síla dětských ruček byla větší a tak se dětská čela vyjasnila a práce jim šla od ruky, jako dělníkům a dělnicím, které příkřivutím dětí povzbudily v práci... Tak nějak to tady v Bubnech bylo, jako když jsem byl na exkurzi v drábežárně v Libuši, tak jako děti vytrhávaly vnitřnosti knížek, tak mladé dělnice v Libuši vytrhávaly z kuřat zavěšených zaživa na pohybuujícím se pásu, zručnými pohyby játra a plíce a srdce a házely ty vnitřnosti do připravených loďek, zatímco běžící pás odnášel trhavým pohybem kuřata k dalším operacím a já jsem se na to díval a viděl jsem, jak všechna ta děvčata v Libuši při práci jsou veselá a plná legrace, zatímco na rampách v tisíci klecích jsou živá i polomrtvá kuřata... Dívám se dolů na to, jak se děti učí roztvářet knihy, viděl jsem, jak už jim to jde tak, že si musely vysvléci trička a svetrčky, ale viděl jsem, jak několik knih se spířlo a bránilo se tak, že jeden chlapeček a jedna holčička si vyvrátily prstíky, ukoptily si prsty na tvrdých deskách vzpurné knihy, ale dělnice vzaly nedokončené vzturné knihy a jedním rycnutím vytrhly vnitřnosti a hodily zježené stránky na běžící pás, zatímco učitelka omotávala fáč na vyvrácený dětský prst. Nabesa nejsou humánní, a já už toho mám dost. Otočil jsem se a sestoupil dolů, a když jsem vycházel, kdosi na mne zavolal ...Hejto, ty starej jezevče, co tomu všemu říkáš? Otočil jsem se a tam ve slunci stál mladík v oranžové americké čepici, nastavoval teatrálně léhev plnou mléka, stál tam jako socha svobody s pochoďní stojící před Novým Jorkem, smál se a třásl tou sklenicí a já jsem viděl, jak všichni ostatní dělníci a dělnice se smějí, že mě snad mají rádi, že mě znají, že celou tu dobu, co jsem se tady potuloval a hroutil, tak mne pozorovali, že se těšili z toho, jak jsem byl z gigantického lisu i z nich otřesený...

Městočko, ce kterém se zastavil čas, Comenius Imbruck, 1978, str. 103-104.

...Když si tatínek odvezl poslední krabici s pery a kalendářičky a notýsky, otevřel skříňku a vzal dvě bachraté lampy, ty lampy, v jejichž svitu psával před léty, a které byly připraveny, kdyby elektrika vypnula, bachraté lampy se zelenými stínítky, a když je odnášel, pravil dělnický ředitel: "Ty lampy jsou ale v inventáři pivovaru..." a vzal je tatínkovi z rukou. "Já si je koupím", řekl tiše tatínek. Ale dělnický ředitel vrtěl hlavou a řekl cize: "Nahrabal jste si dost, postavil jste si vilu..." A když tatínek vyšel z kanceláře, dělnický ředitel na to čekal a obě lampy i se zelenými svítidly vyhodil oknem na hromadu harampádí a šrotu a zelená stínítka a cylindry se roztrhly a tatínek se chytil za hlavu a křuplo mu v ní, jako by se mu roztrhl mozek. "Začíná nová epocha i tady," řekl dělnický ředitel a vešel do kanceláře...

Tento obraz únorového "vyakčnění" došel v Harlekýnových miliónech této pozoruhodné proměny:

Hralekynovy milióny, Ča spisovatel 1982, str 73

"A když se vrátil pro poslední své věci, vzal ze skříně i ty dvě staré bachraté lampy na petrolej s kulatým knotem, ty lampy, které když svítily, tak bzučely a vydávaly takové teplo na pídící ruce, tak dělnický ředitel pravil... Ty lampy ale nejsou vaše, ty jsou v inventáři pivovaru, který jsme se všim všudy přejali do vlastnictví my... Píchnul se do prsou a Francin se začervenal a pravil... Já ty lampy koupím, ty lampy jsou svědkové těch starých zlatých časů, kdy jsem byl šťasten... Ale ředitel trval... Ty lampy jsou naše, nahrabal jste si v pivovaru dost, postavil jste si vilku, zatímco my jsme žili z žebračenek. Jen si vzpomente na šalanda tady u nás v pivovaru, na Pepína, váš vlastní bratr, jak tam měl kavalera vedle sladárky Máry, na naše děti v deputátních dírách, kde v zimě zamrzela voda v kameuci na pletně, jen si vzpomente, jak jste byl pln starostí, abyste nezrazil, pořád abyste si někoho ve správní radě nerozcházel... ale konec konců, co zyslíte, soudruzi? Budete velkorysí, tak si ty lampy vezměte jako pamětníky pro vás zlatých časů..." /!!!/ /SÍ tečky v tomto úryvku jsou autorovy, neznají naše třecení/

Něžný barbar, aut. rkp. str. 38. /1973/

Vladimír si vědycky vybral to políčko, kde bylo nejvíce uděláno, a pomáhal, rval se s plevelem, pracoval celým tělem a rád přitom hovořil o tom, co zažíval, když obracel hlínu, mívával vědycky hmatový požitek, že defloruje rýčem sláchnu zemi... Ten čas jsme pomáhali ženské, která navíc měla s sebou kočárek s dítětem, které pořád plakalo, takový žer byl na té stráně... Vladimír nechával přepadat do slunce svoje blondaté kučery a ta ženská odbíhala k dítěti, někdy vytáhla prsa a dala dítěti pít... Navečer Vladimír, když se loučil a vyzníval si, že zítra přijde zase, ta ženská myslěla, že zase chodí po zemi Kristus a políbila Vladimírovi ruku...

Kluby poezie, MF 1981 str. 47 - 48

...A stoupali jsme cestičkou vzhůru, tam pracovala motykou mladá žena, měla s sebou kočárek, a nestacila si loktem odhrnovat vlasy padající do čela a každou chvíli odbíhat k plačícímu děcku. Vladimír jí podal rýč, sám si vzal motyku, a tak jsme rvali teď ty se spečenou hlínou, porostlou lebedou a bodlákem. Tak jsme pracovali a měli radost, že jsme propotili košile, měli jsme radost, že jsme znovu dostali řízení a těšili jsme se, že půjdeme na pivo ke Králi Jiřímu. A sousedé parcely, na které jsme pracovali, už dávno složili motyku, mladá matka konejšila dítě, teď když slunce zapadlo, vytáhla prsa a dala dítěti pít. Když jsme skončili mladá matka políbila Vladimírovi ruku...

/Pozn. V autorových rukopisech je ponechána autorova interpunkce i některé gramatické či pravopisné zvláštnosti./

k. -

Noc na první jarní den prospal jsem v indiánské síti zvané amaka, původem z Nicaraguy. Den nato došlo v sousední Guatemale ke státnímu převratu. Ty opakované převraty musejí být něco strašného. Ale když se dlouho nechce nic převrátit, je to také hrozné. Nevím, čemu dát přednost. V síti spalo se nečekaně dobře. Když je dlouhá přes šest metrů, dobře napnutá, nemáte ani záda dokulata a ráno vstáváte svěží, jako kdyby vás jenom sundali ze vzduchu, jenž niče netlačí, nedělá faldy na břichu a nehmoždí klouby. Indiáni v ní spávají nazí, celá rodina, bylo mi řečeno, a neuvěřitelně příjemně se v ní rozmnožují. ~~Když jsem si ovšem vzpomenout na Grušu, který vždycky v síti "stehim", přičemž Memset ho kárala: "Ty bys jim chtěl zhasnout?"~~ Mínila tím diváky venku ~~zaxax~~ za okénkem chýše. Ráno se mě hostitel ku podivu ani nezeptal, co se mi zdálo. Mně se napotvoru nezdálo nic, ani čistě soukromě.

Letos v březnu dožila se paní učitelka Svatoňová devadesátí let. Jeli jsme do Brumova trochu to s ní oslavit. První, nač se mě zeptala, bylo, co teda ty dvě ~~xx~~ ruské sondy na Venuši našly. Paní učitelka už dost špatně ~~vidí~~ vidí, proto jsem jí tamější krajinu popsal svými slovy: načervenalé kamení a prach, horko přes čtyři sta stupňů a tlak ~~vxxx~~ devadesát neatmosfér; z nedýchatelných plynů. Paní učitelka řekla: "Hm, a tož opletí se to?" - "Určitě," řekl jsem, ale Madla mě ihned opravila: "Kdepak, paní učitelko! To je jenom takové předhánění. Teď Američané dělají zase s tím raketoplánem." Ideovou stránku všech kosmických projektů umí paní učitelka posoudit dobře sama, ale technickou potřebuje si dát vyložit. Vyložil jsem jí návratnost raketoplánu a ona chraplavým hlasem pravila: "Tož to je šikovné. No, snad se lidstvo jednou sjednotí na čemsi rozumném. A co to naše zlaté? Tady lidé čekali, že když nám ho Američané vrátili, že se to pravda musí příznivě projevit

i v zásobování, ale to je samozřejmě hloupost." - "Paní učitelko! Co si myslíte!" naléhavě zvolala Madla. "Já myslím, že to zlato k nám asi snad nešlo!" - "Šlo, ~~š~~ opravil jsem ji, "vezli ho po Příkopech."

Ovšem kdoví, co vezli, myslel jsem si, kráčeje po hřbetě tunelu, kterým právě projel nákladní vlak. Bláto krajiny povrchově rozmrzlo, musel jsem každý krok vyhledávat. V rýhách byl sníh. Rozhlížeje se uviděl jsem, že tam kde bývala široká spleť kamenitých cest, zbyla jedna, kdežto ostatní jsou rozorány v pole, omžené zelení ozimu. Nad prostorem krákorala zas vrána. Neměl jsem to v úmyslu, ba naopak přímo jsem si zakázal ten banální směr, jenž nemůže už čtenáře zajímat, ale nohy mě tam zas nesly. Sledoval jsem to s výsměchem a umínil si být velmi skeptický. Velmi skepticky jsem proto viděl mohutné strmění stále mocnějších dubů a lípk v hrázích i štatnatý začátek rašení pod nimi, škodolibě odměřil jsem kroky od tabuového stromu k zanesené studánce, kterou, co mne se týče, budu si umět kdykoli odkrýt. Průhledem, v němž mi nebránilo listoví, jsem už z dálky nazřel do jedné čtvercové jámy, a mávnuv ironicky rukou věděl jsem ty konce: jak to všechno přijde k pokácení, nebo ke spadení a zetlení, a namísto toho jak všude vyrůstá nová svěží houština, a na rose jak leží nový pal slunka. Mezráky nových oštěpů!

Odtud vracel jsem se přes hřbitov, kde jsem zas postál nad hrobem rodičů a také u neobsazeného hrobu č.55, odkud bude dobrý výhled na kostel, hrad, pivovar a měšťanku.

Odpoledne přišel paní učitelku pozdravit Miroslav Zikmund. První, co od něho chtěla vědět, bylo: "A ~~jak~~ tož který je nejslušnější stát na světě?" Cestovatel se zamyslel a začal vyprávět o Nepálu, jací tam žijí v chudobě ušlechtilí lidé... "Jenže ona to paní učitelka," přerušil jsem ho, "myslela politicky. Který stát se nejslušněji chová k svým občanům. A očekávala, že řekneš Anglii." Cestovatel se znovu zamyslel a pa ~~ni~~

učitelka řekla: "Ani jsem neočekávala Anglii. Snad kdysi dřív, ale teď bych čekala spíš Skandinávii..." Cestovatel si povzdechl, že Evropu nezná, protože Evropu si s kolegou pořád nechávali až na pozdější věk, až budou unavenější či línější, a zatím došlo k tomu, že nesmějí nikam. Pocítil jsem nenávist, a paní učitelka chraplavě zas pravila: "Jakožto zkušený člověk, kus světa jste pravda viděl. Odkud ta zloba a násilí? Je to samo jenom ze sebe nějak, nebo to někdo organizuje, kdo to potřebuje?"

Cestovatelova odpověď, zřejmě dávno předtím promýšlená, je zde withheld čili zadržena. Nejsme ve Skandinávii.

Cestou zpátky do Prahy dovídali jsme se nový snůh na Vysočině. A přímo v Praze pak, že z vazby byli propuštěni Karel Kyncl, Ruml syn, Jiřina Šiklová a Eva Kantůrková. Ale jedna vlaštovka jaro nedělá.

/Březen 1982/